

Беценко Т. П.,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка

ПОЕТОНІМ *СОНЯШНИК* У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВІРШОВІЙ МОВОТВОРЧОСТІ

Анотація. У статті розглянуто семантику та поетику слова-образу *соняшник* у сучасній українській мовно-художній системі. Заявлено, що в сучасному українському слововживанні потужно засвідчений словесно-образний знак *соняшник* (*сонях*), який можна кваліфікувати як мовно-естетичний знак української культури, що функціонує у поетичних контекстах із загальнословниковими і новими, символічно-ускладненими значеннями.

Проаналізовано специфіку вживання митцями мовно-естетичного знака *соняшник*. З'ясовано основні тенденції у використанні означеного слова-образу, обґрунтовано його змістовий та емоційно-експресивний потенціали. Виявлено закономірності поетичного обґрунтування словесно-образного знака *соняшник*, мотивовано його місце та роль у мовно-поетичній системі.

Встановлено, що ключове, основоположне, первинне переосмислено-поетичне бачення образу *соняшника* полягає в розумінні його художниками слова як мікромоделі сонця (за зовнішньою схожістю). Доведено, що мовно-естетичний знак-символ *соняшник* уживано митцями антропоморфізовано (часто на позначення ознак маскулітності та іншого).

Традиційно *соняшник* символізує тепло, щастя, радість, життя; це неодмінний атрибут національної картини світу. Позитивний емоційно-експресивний потенціал образу-символу *соняшник* підтримують семи «любів», «злагода». Послідовно *соняшник* асоціативно співвідноситься з поняттями *сонце*, *сонячний*, *сонячно*. У цілому це пластичний і динамічний образ-символ. Основні семи поетоніма *соняшник* у сучасній українській віршовій системі – «кохання», «тепло», «достаток», «джерело натхнення», «мрії», «життя».

Соняшник – не лише ознака пейзажу, атрибут національної картини світу, а й ознака прапам'яті, плінності життя, вічності. Слово-поняття *соняшник* сприймається як естетично довершений, гармонійно-цілісний, величний образ національного етнобуття. На прикладі уживання слова-образу *соняшник* осмислено тенденції у сучасній українській мовно-образній системі.

Обґрунтовано, що українська поетикальна моводійність – доволі своєрідна в образно-поетичному, змістовому планах, рухлива і змінна, орієнтована на перманентне оновлення, на прагнення до асоціативних ускладнень канонічних образів, їх трансформації, розширення семантики, дистрибуції.

Спостережено тяжіння до поповнення образного складу поетичного континууму. У ході дослідження з'ясовано, що образно-поетичний мовопростір змінюється за рахунок двох основних процесів: активізації нових змістово-естетичних одиниць у функції знакових складників художньої картини світу; внаслідок семантичного розши-

рення, ускладнення змістового ореолу мовних одиниць, що зумовлює створення монументального смислового поля образно-поетичних засобів художньої мови, підтримує її традиційність і водночас засвідчує самобутній шлях розвитку.

Ключові слова: поетична мова, мовно-поетична система, слово-образ, знак-символ, естетика слова-образу *соняшник*.

Постановка проблеми. Українська поетична система – доволі своєрідна в образно-поетичному, змістовому планах, рухлива і змінна, орієнтована на перманентне оновлення, на прагнення до асоціативних ускладнень канонічних образів, їх трансформації, розширення семантики, дистрибуції (наприклад, таких, як *калина*, *хата*, *барвінок*, *чайка*, *туман*, *хмара* та ін.).

Спостережено тяжіння до поповнення образного складу поетичного континууму (скажімо, такими поетонімами, як *чорнобривці*, *соняшник*, *жоржини*, *липа*, *акація*, *гличик*). Взагалі образно-поетичний мовопростір змінюється за рахунок двох основних процесів: активізації нових змістово-естетичних одиниць у функції знакових складників художньої картини світу; внаслідок семантичного розширення, ускладнення, образного багатоступінчатого нашарування змістового ореолу мовних одиниць, створення його масштабності, що зумовлює монументалізацію смислового поля образно-поетичних засобів художньої мови і, з одного боку, підтримує її традиційність (хоч і приховано, завуальовано), з другого, засвідчує самобутній шлях розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми мови поетичної образотворчості висвітлені у працях мовознавців С. Єрмоленко, В. Калашника, Л. Лисиченко, Л. Мацько, А. Мойсієнка, Н. Мех, Л. Пустовіт, Н. Сологуб, Г. Сюті та інших. Поетонім *соняшник* не був предметом спеціальних наукових розвідок. Натомість цей мовно-образний знак набув статусу національного знака-символу. Відтак постає потреба у докладному описі його денотативно-конотативного змісту.

Мета статті – з'ясувати семантику та емоційно-експресивне наповнення слова-образу *соняшник* у поетичній мовотворчості сучасних українських митців; обґрунтувати статус означеного слова-образу в мовно-поетичному континуумі.

Виклад основного матеріалу. Одним з переконливих прикладів того, як «реагує» поетична мовосистема на дійсність, її прагнення до оновлення, оживлення, є поетонім *соняшник*, що в творчості українських поетів став знаком-символом української дійсності.

В українській мові існує дві загальнозживані варіантні назви на позначення рослини: **соняшник** і **сонях**. У 11-томному СУМ лексему *соняшник* подано із значеннями «1. род. а. Однорічна трав'яниста олійна рослина родини складноцвітих з високим грубим стеблом і великою жовтою квіткою (суцвіттям). Один соняшник розкинув розкішний лист над огорожею й схилив важку жовту голову через тин (Нечуй-Левицький, III, 1956, 21); * У порівняннях. Застебнутий на всі гудзики, туго підтягнутий, чистий, він стояв на бруствері, справді, як соняшник у цвіту (Олесь Гончар, III, 1959, 39); // род. у, у знач. збірн. Названі рослини в сукупності виду. Одного соняшнику сіяв [Бараболя] двадцять десятинок з гаком... (Олександр Ковінька, Кутя..., 1960, 92); 2. род. а. Зрізана голівка або квітка цієї рослини. * У порівняннях. Поправила [братова] біля столу налавник і повернула миле, округле, мов соняшник, обличчя до Якова (Михайло Стельмах, I, 1962, 489). 3. тільки мн. Поля, на яких ростуть ці рослини; самі рослини цих полів. Тільки доїхали [вершники] до перших хат, як з соняшників вийшли два бійці (Григорій Тютюнник, Вир, 1964, 332); 4. род. у, збірн. Насіння цієї рослини. – Вона була міщанка, перекупка: хлібом торгувала, рибою, соняшником... (Панас Мирний, II, 1954, 166)[СУМ т. 9, с. 461]; **сoнях**, а, (про насіння) у, ч., «розм. Те саме, що сoняшник. Поле соняхів стривожено махає цупким листям, киває головами (Ю. Янов., II, 1954, 199); На лавці... сиділа руденька білка і, швидко цмокаючи язичком, вилузувала сонях (Тич., I, 1957, 246); * У порівн. Мов сонях, квітне літо (Мал., Віщий голос, 1961, 19). [СУМ т. 9, с. 460]. У поетичній мові актуалізоване з подальшим переосмисленням, асоціативними ускладненнями уживання лексеми **соняшник** у 1, 2, 3 значеннях.

Як відомо, **сoняшник** (лат.*Helianthus* L – сонячна квітка) – рід рослин родини Айстрових; існує близько 110 видів; це поширена технічна і сільськогосподарська культура, яку вирощують на півдні України; основна олійна культура України; медонос. Соняшник вважають «квіткою сонця». В Європу рослина завезена іспанцями в 1510 році з Північної Америки, де соняшник був окультурений в III тисячолітті до н.е. В Україні з'явився у середині 18 ст. В Європі соняшник використовували як декоративну рослину, десь з 1860 р. з нього почали добувати олію. До того часу англіїці споживали молоді суцвіття соняшника з оцтом і маслом. Спершу його розводили як декоративну рослину, згодом також заради зерна, яке вживали як ласощі.

У сучасній національній свідомості *соняшник* отримав статус образу-символу України: за аналогією до кольористики національної символіки: жовтий соняшник на тлі блакитного неба (барви нашого прапора). З часу незалежності (відтоді, коли офіційно стали використовувати національну символіку) таке уявлення про соняшник набуло своєрідної популярності (особливо – у рекламі, фотомистецтві тощо, де є безпосереднє зорове сприйняття образу). У поетичному слововживанні мовно-естетичний знак *соняшник* позначений ширшим і глибшим змістом.

Незмінно усталилося, універсалізувалося розуміння, що **соняшник** – символ сонця, його своєрідний, оригінальний «аналог» на Землі. З самих початків соняшник у народній уяві є квіткою, що нагадує сонце, – за кольором, за формою; звідси виникли переконання, що сонях повертає голову за сонцем. Це не так. Насправді соняшник голівкою завжди росте на схід; цей факт слугував приводом для естетизації образу:

СОНЯШНИК

На осонні соняшник підраста,
голову за сонечком поверта.
він сонечку просто в очі –
щось до мами-сонечка мовить хоче (Олег Орач).

На підставі схожості – предметів космічного (небесного) і земного (рослинного) просторів розглядалий флоронемем в сучасній мовно-поетичній системі став предметом поетизації, словесно-образного кодування національної дійсності. Традиційно в сучасній мовотворчості підтримується і набуває повсякчасного образно-змістового поглиблення вкорінене уявлення про співмірність образів *сонця* і *соняшника*, що продукує плідну основу для творчої фантазії, вигадки:

Соняшник у Сонце захохався –
У найбільше світиво Землі,
І йому в коханні зізнавався,
Тягнувши всі соки із ріллі,
Повертав за ним завжди по колу
Величаву голову свою,
А коли спускалась ніч у поле,
Виглядав ранкову зорю.
Вверх тягнувся з усієї сили,
Дорости до Сонечка волів...
Хоч його спинитися просили,
Він нікого слухать не хотів!
Став тонким, високим і вразливим.
Так від вітру гнувся повсякчас,
Що не зміг противитися зливам
І навпіл переламався враз!
Прошептав востаннє: «Це з любові...
Я вмираю, а вона жива!..»
Та веселки смуги кольорові
Не почули ті його слова...
А проміння тепле далі грає,
Соняха ж немає на ріллі...
Він не знав, що Сонечко кохає
кожен-кожен Соняшник Землі... (Анастасія Лінчук)

В українській класичній літературі поетичний образ соняшника постає як атрибут національної дійсності, як ознака народного побуту, як прикмета сільськогосподарської реальності. Соняшник (соняшникове поле) – відзнака українського сільського життя:

Ліс в осені стояв. Дивився на райцентр.
Смолою синьою перекипало літо,
І дихала земля з прив'ялених люцерн,
Прощався з літом джміль, марудив розджмеліто,
Дивився вовком, вовком і літав,
Валив крилом комбайни й елеватор:
Ну як це так, було одне й забрати?
Було джмеленьке – і забрати раптом,
А я ж то я – один я у літах!
Це – кавуни! Усі вони такі!
Свої рябі погладжують пузища
І рябо дивляться, рябі, на літаки,
І в літаків пузище тільки вище!..
Квасоля – ні. Своім квасольним днем
Мовчить та в'ється, й вив'ється на плітті...
А кавуни – вони такі здавен:
До літа допадуться і – по літі!

Ліс в осені стояв. Дивився на райцентр.
 Очима синіми вже золотіло літо,
 І дихала земля з холонучих люцерн
 Притихлим пізнім кавуновим квітом.
 Стояв, ходив, лежав осінній щем,
 Щеміло серце по усіх усюдах,
 І обнімались – при базарі й людях –
 До шиї шия – соняшник з конем (Микола Вінграновський).

Разом з іншими атрибутами національної сільськогосподарської картини світу (*люцерна, кавуни, квасоля*) соняшник є обов'язковим і виразно-значущим естетичним образом, що асоціюється з сонцем і літом.

Поетизація образу-символу *соняшник* базується на неодмінній його антропоморфізації. Міцно закріпилося у свідомості митців уявлення про те, що у соняшника є голова (*голова соняшника* – лексична метафора), також він може мати головний убір (шапку, бриль тощо): відтак соняшник завжди постає як одухотворена, антропоморфізована реалія зі сфери рослинного світу, як жива істота, схожа на людину (і за зовнішніми ознаками, властивостями, і за діями):

СОНЯШНИКИ

Гарбуз піднімає лапаті дзвоники;
 Я стану у тінь, загубивши слово,
 Соняхи, щирі огнепоклонники,
 Сходу кивають злогоголово.
 Кладуть без ліку поклони гарячі,
 Як вигляне сонце в небесні обходини,
 А потім шушукають про свої невдачі,
 Про горе капусти й дрібної городини.
 Які вони рідні, дружні та ближні
 При доброму вітрі, при всякій погоді!
 І дивляться соняхи, тягнуться, ніжні,
 До сонця у небо, до сонця, та й годі!
 А я посміхнуся: коли б того дива!
 Я ж бачив учора в саду на алеї
 Ішла кароока, ішла чорнобрива, –
 Вони й повернулись від сонця до неї... (Андрій Малишко).

Метафоричне обрамлення образу *соняхів* (вони *кивають злогоголово; кладуть без ліку поклони гарячі; шушукають про свої невдачі; дивляться; повертаються* головами за красунею) продукує одухотворену картину поетичного світу – фрагменту національної дійсності. При цьому *соняшник* завжди – образ, що позначає чоловіче начало. За ним закріплені суто позитивні емоції, якості, властивості: На городі, в гарбузинні, / Соняхи, мов хлопчачки, / Ловлять сонячне проміння / В золоті свої шапки. (Петро Ребро «Соняхи»), Сонях виріс на осонні / Вільно та розлого. / Одягнув чубатий сонях/ Бриля золотого. / Вийшла осінь із діброви –/ Сонях похилився. /Бриль за обрій вечоровий/ Сонцем покотився. /Дідусем стоїть вусатим/ Соняшник осінній, / Хлопчикам-горобенятм/ Роздає насіння (Валерій Бойченко).

Сучасними митцями послідовно і різнопланово підтримується зіставлення соняшників з чоловічим началом, з підкресленням ознак маскулітності:

СОНЯХИ

Приблудили соняхи в город,
 Посхиляли голови гривасті.
 Чи втомили пошуки пригод,
 Чи казки, настояні на щасті?

Ніч пили - напитись не могли,
 Брала із лякливої долоні
 Житні крихти літньої імлі
 Соняхи, сп'янілі від безсоння.
 Натрусили порошу із грив
 На Шляху Чумацькому, й потому
 Хтось із них підкову загубив
 У моєму небі молодому (Світлана Луцкова).

Як бачимо, соняшник уявляється парубком, нареченим. Але можливе також асоціативне сприйняття-поєднання соняшника з образом коханої дівчини:

СОНЯХИ

Жовтіють соняхи полями,
 В віночки промені вплели.
 До сонця крутять головами,
 Рахують кращі літні дні.
 А ти десь там в озерах синіх,
 У віддзеркаленнях води.
 Тебе пестливі ніжать хвилі...
 Я б обійняв твої сліди...
 Та, я в ладунках самоти.
 По ранках йду в холодні роси,
 Шукать де сходяться світи.
 Йду під ногами спориші...
 Так манять соняхи оті.
 Вони всміхаються, ... як ти... (Юрій Терен).

Мабуть, таке естетичне наповнення образу мотивоване асоціативним ланцюгом *кохана – сонце – соняшник*. Тут соняшник, як і сонце, корелює з поняттями космосу, неба і водночас високих почуттів.

У світосприйманні М. Вінграновського образ коханої також постає в єдності з соняшниками:

Сміялись вам, мовчати вами,
 Вашим ім'ям сповнять гортань
 І тихотихими губами
 Проміння пальчиків гортать...
 На лист, на сніг, на квіт, на тіні,
 У шелест і нешелестинь,
 Стелить в душевному тремтінні
 Солодку, юну вашу тінь,
 І в світанковім сумовинні
 Прощально пестить шию, ніс
 І сонні соняшники сині
 В солонім сонці сонних кіс,
 І знать одне: любити доти,
 Доки не згасне долі рань,
 Не згаснуть серця перші кроки
 І перші болі перших ран (М. Вінграновський).

Доповнений, алітерованими та асонованими звуками, обрамлений звуковою грою слів, орнаментований оригінальним метафоричним контекстом, образ соняшників і коханої, її кіс (можливо, світле волосся (локони тощо) нагадують пелюстки соняшників) – зразок поетичної уяви: *І сонні соняшники сині/ В солонім сонці сонних кіс*.

У сучасному поетичному осмисленні соняшник – не лише ознака пейзажу, атрибут національної картини світу, а й ознака прапам'яті, плінності життя, вічності, символ життєвого укладу:

ПРО СОНЯХИ

Я соняхи до серця пригорну...
 В них стільки літа й неба голубіні!
 Зачепить вітер зболену струну,
 Сповільнять хід мірильниці настінні.
 Нехай біжить по колях життя...
 Тихцем зійду на сонячній зупинці.
 Дідисько-дуб вже віти он простяг,
 Додолу трусить жолуді-гостинці.
 Хатина бабці білим реп'яшком
 Вчепилася край вулиці, старенька.
 І до дверей стежина в'ється швом,
 У грудях щось здригнеться і затенька.
 Люстерця жовтоокі розцвіли!
 Медово плачуть в гущу молочаю,
 Вже скоро ніч накрапає смоли...
 А я до серця сонях пригортаю.... (Грина Кохан).
 Ця рослина також є художньо-образним уособленням любові, душевного тепла, ніжності, материнської мудрості:

Мати сіяла сон
 під моїм під вікном,
 А вродив соняшник.
 І тепер: хоч буран,
 хоч бур'ян чи туман,
 А мені – сонячно.
 Мати сіяла льон
 під моїм під вікном,
 А зійшло полотно.
 І тепер: хоч яри, хоч вітри крізь бори,
 А я йду все одно.
 Мати сіяла сніг,
 щоб він м'яко – до ніг,
 А вродило зілля.
 І хоч січень січе, а мені за плечем
 Журавлі журавлять.
 Мати сіяла хміль,
 щоб дівчат звідусіль
 Станом я знаджував,
 А вони, як на сміх, проминали усі,
 Все ж одна – зважилась.
 Мати вибрала льон.
 І вино вже давно
 Хмільно так хмелиться.
 І з-під крил журавлиних
 мені під вікно
 Листопад стелиться.
 Тільки квітом своїм
 при моєму вікні
 Не опав соняшник
 Я несу його в світ,
 щоб не тільки мені,
 Щоб і вам сонячно (Б. Олійник).

У вірші митець обіграє близькозвучні лексеми: *сон, соняшник* і *сонячно*, до того ж *соняшник* і *сонячно* – спільнокореневі; в результаті формується особливий асоціативно ускладнений макрообраз сонячного теплового світу материнської любові, одвічних українських звичаїв, родинності, тепла, душевності, пам'яті поколінь. Соняшник, посіяний матір'ю, що не опав з часом, – це створений, виплеканий світ доброти, радості,

затишку, спокою, дороговказ у житті (*Тільки квітом своїм / при моєм вікні / Не опав соняшник / Я несу його в світ, / щоб не тільки мені, / Щоб і вам сонячно*). У поетичному контексті висловлення *Сіяти соняшник, вродив соняшник* означають любов, злагоду, мир, спокій, достаток.

Хрестоматійною стала поезія про соняшник І. Драча, своєрідна репрезентація його мистецького кредо:

БАЛАДА ПРО СОНЯШНИК

В соняшника були руки і ноги,
 Було тіло, шорстке і зелене.
 Він бігав наввипередки з вітром,
 Він вилазив на грушу,
 і рвав у пазуху гнилиці,
 І купався коло млина, і лежав у піску,
 І стріляв горобців з рогатки.
 Він стрибав на одній нозі,
 Щоб вилити з вуха воду,
 І раптом побачив сонце,
 Красиве засмагле сонце, -
 В золотих переливах кучерів,
 У червоній сорочці навипуск,
 Що їхало на велосипеді,
 Обминаючи хмари на небі...
 І застиг він на роки й століття
 В золотому німому захопленні:
 – Дайте покататися, дядьку!
 А ні, то візьміть хоч на раму.
 Дядьку, хіба вам шкода?!
 Поезіє, сонце моє оранжеве!
 Щомиті якийсь хлопчисько
 Відкриває тебе для себе,
 Щоб стати навіки соняшником (Іван Драч).

Антропоморфізований, казково-нереальний, міфічний образ соняшника переростає, перетворюється, перевтілюється в хлопчика, що разом з одухотвореним образом сонця слугує джерелом мистецького натхнення; відтак поезія мислиться як сонцетворчість, як космічне начало, як світ сонця і тепла, енергії, пульсування життя, дитячої сонячної чистоти. У митця послідовно перегукуються і корелюють знакові у змістовому та емоційному планах образи *соняшника* і *сонця*.

Філософське осмислення життя, світу, національного буття поетично репрезентує Павло Мовчан також у образі *соняшника* – звичайної «буденної» рослини:

СОНЯХИ

Давно вже збігла хвиля жовтопінна
 і рій бджолиний в простір закотивсь,
 упали соняхи поштиво на коліна...
 немов землі удосталь напились.
 А сонце їм потилиці лиш гріє –
 куди ж поділись золоті вінки?
 Ось ізурку скоро візьме вже Марія
 і виб'є з голови усі думки...
 І вилузає в пелену до бубки,
 на вітер пустить срібні лущайки,
 щоб знали, як показувати зубки
 та ще й сукать порожні кулаки... (Павло Мовчан).

Митцем оригінально і разом з тим традиційно концептуалізовані зовнішні ознаки соняшника (*Давно вже збігла хвиля жовтопінна*), його цілющі властивості, призначення як

медоносної рослини – *рій бджолиний в простір закотивсь*), метафорично-антропоморфізоване бачення світу (*упали соняхи поштиво на коліна...; сонце їм потилиці лиші гріє; виб'є з голови усі думки...; щоб знали, як показувати зубки / та ще й сукать порожні кулаки...*), замілювання образом, поетичне уявлення рослини, переплетене з народними побутовими уявленнями, життєвим укладом українців. У цих рядках заковано одвічний плин буття. Незакінчені речення в творі – привід для роздумів.

Сонях – за аналогією до недосяжного космічного світила – це мрія, енергія життя, рух до світла, правди, волі: І куди вони йдуть / обтерши об запаску руки / переходять межу / і ховаються в соняхах / вже без них залишається / запах коров'яних дійок / й долину / що засохся у зламах долонь / ніби усе як було / бо ж нічого такого не сталося / лиш на ганочку / де вони шойно сиділи / залишається сонце / навіть у дощ / сонце не поступається / і променіє веселка / то їм Бог виплітає дорогу / із неба у соняхи (Мар'яна Савка). Соняхи, дорога із неба у соняхи (разом із сонцем) – шлях у вічність, у безсмертя, у життя.

Ще складнішою, багатоступінчатою є інформація про соняшник, поетично перекодована В. Голобородьком у вірші «Соняшники»: показово, що тут переплітається, взаємодіє віднайдені й актуалізовані автором зорова символіка із змістовою, переосмисленою: митець вводить образ соняшників завдяки картині Ван Гога «Соняшники», детермінує уявлення про соняшник як рослину, що символізує тепло, затишок, достаток; факт розташування цієї картини в оселі після одруження вказує на почуття ліричного героя, його внутрішню сутність. Образ *соняшника* символізує любов і злагоду, матеріалізує ці почуття, слугує предметом перетворення бажаного в дійсне:

СОНЯШНИКИ

Коли ми одружилися і я привів тебе
у мою порожню парубоцьку кімнату,
ми одночасно вирішили прикрасити голі стіни –
стали чіпляти репродукцію картини «Соняшники»:
на жовтому тлі – жовтим – соняшники,
на ще не випаленій глині
маляр поставив свій напис –
гличик вийшов підписаний.
О Ван-Гогу, ти умів заповнювати
порожній простір полотна!
Я тримав розведеними руками
розпростертий на стіні папір,
ти відходила трохи далі від стіни,
поправляючи лівою рукою руде пасмо
волосся, що опало на очі,
придивлялася, чи не косо висить,
подавала мені цвяшки
із прямокутниками паперу під головками,
а я молотком прибивав до стіни.
Тепер як зайдеш до кімнати,
то вона не порожня:
поглянеш на голу стіну,
а там – соняшники
і на синьому гличичку
ультрамарином напис: Vincent. (Василь Голобородько).

Макрознаковим у змістовому плані є образ *країни соняшників*, що, мабуть, символізує щастя, здійснення мрій, душевний спокій, благодать:

А той літак, що летить до країни соняшників,
не здійснить посадки, бо там немає аеродромів,
а моя підказка, що той літак,
як лелека, може сісти на хату,
або, як жайворонок, у поле,
чи, як бджола, просто на соняшник,
безглузда, як моє себезаспокоєння. (Василь Голобородько).

Висновки. Українська образно-поетична система перебуває в ритмічно збалансованому русі думки і почуття, їх взаємодії, в динамічному розвитку. Поповнення арсеналу національних словесно-образних знаків-символів відбувається на основі активізації одиниць на позначення предметів довкілля, звичних, близьких для мовносія.

У сучасному українському слововживанні потужно оприятнений словесно-образний знак *соняшник* (*сонях*), який можна кваліфікувати як мовно-естетичний знак української культури, що вживається у поетичних контекстах із загальнословниковими і новими, символічно-ускладненими значеннями.

Основоположне переосмислено-поетичне бачення образу *соняшника* полягає в розумінні його як мікромоделі сонця (за зовнішньою схожістю). За нашими переконаннями, у мовно-поетичній світоглядній системі утвердився, розширився, зазнав поглиблення асоціативно-змістовий зв'язок між поняттями *соняшник і сонце, сонячний, сонячно*. На основі цього зв'язку вибудовується низка переосмислених уявлень: сонях, подібно до сонця, постає джерелом тепла, затишку, тому флорономен набуває ознак космічного, реально-нереального начала, пов'язується (на підставі співвіднесеності з небом) з висотою, недосяжністю, відтак – з мріями; сонях – також символ енергії, руху.

Слово-образ, слово-символ і слово-знак *соняшник* у сучасній поетичній мовосистемі співмірний з поняттями любов, благодать, злагода, мир і под. Цей знак-символ цілком вписується в атрибутику кохання. Соняшнику приписується маскулітне начало (*парубок, дідусь* тощо), хоча можливе (рідше) уявлення про рослину, що асоціюється з коханою. Основні семи поетоніми *соняшник* у сучасній українській поетичній системі – «любов», «тепло», «достаток», «джерело натхнення», «мрії», «національний уклад життя» та інші.

Слово-поняття соняшник сприймається як естетично довершений, гармонійно-цілісний, величний образ національного етнобуття.

Література:

1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. С. 460–461 [СУМ].

Betsenko T. Poetic image of a sunflower in modern Ukrainian poetic linguistic creativity

Summary. The article deals with the semantics and poetics of the word-image sunflower in the modern Ukrainian linguistic and artistic system. It is stated that in modern Ukrainian vocabulary the word-shaped sunflower (*sonya*), which can be qualified as a linguistic-aesthetic sign of Ukrainian culture, used in poetic contexts with general vocabulary and new, symbolically-complicated meanings, is powerfully attested. The peculiarities of the use of the sun and aesthetic sign by the artists are analyzed.

The basic tendencies in the use of the designated word-image are found out, its semantic and emotional-expressive

potential is substantiated. The patterns of poetic playing of the word-shaped sunflower sign are revealed, its place and role in the linguistic-poetic system are motivated. It is established that the key, fundamental, initially rethinking-poetic vision of the image of sunflower is to understand it as a micromodel of the sun (in external resemblance).

It has been proved that the linguistic-aesthetic sign-symbol of sunflower is anthropomorphized by artists (often to denote signs of masculinity, etc.). Traditionally, sunflower symbolizes warmth, happiness, joy, life; it is an indispensable attribute of the national picture of the world. The positive emotional-expressive potential of the image-symbol of the sunflower is supported by the seven “love”, “harmony” and others. Consistently, sunflower is associatively associated with the concepts of sun, solar, sunny. In general, it is a plastic and dynamic image symbol. The main seven poetry sunflowers in the modern Ukrainian verse system – “love”, “warmth”, “prosperity”, “source of inspiration”, “dreams”, “life” and others. Sunflower is not only a sign of the landscape, an attribute of the national picture of the world, but also a sign of memory, flow of life, eternity.

The word-concept of sunflower is perceived as aesthetically perfect, harmoniously-integral, majestic image of the national

ethno-existence. On the example of the use of the word-image sunflower the tendencies in the modern Ukrainian language-figurative system are comprehended. It is substantiated that the Ukrainian poetic poetic – quite peculiar in figurative-poetic, semantic plans, mobile and variable, oriented on permanent updating, on aspiration to associative complications of canonical images, their transformation, extension of semantics, distribution.

The tendency to replenish the figurative composition of the poetic continuum is observed. In the course of the study, it was found that the visual-poetic linguistic space is changing due to two main processes: the activation of new content-aesthetic units in the function of the iconic components of the artistic picture of the world; due to the semantic extension, the complication of the substantive aura of linguistic units, which leads to the creation of a monumental semantic field of figurative-poetic means of artistic language, maintains its tradition and at the same time attests to the original path of development.

Key words: poetic language, linguistic-poetic system, word-image, sign-symbol, aesthetics of word-image sunflower.